

ОСВІТА, НАУКА ТА ПРАКТИКА: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФАРМАЦІЇ

30–31 травня 2025 р. у мальовничому Яремчі на базі Івано-Франківського національного медичного університету (ІФНМУ) відбулася міжрегіональна науково-практична конференція з міжнародною участю «Освіта, наука та практика в контексті розвитку фармацевтичної галузі», присвячена 80-річчю ІФНМУ. Участь у заході у змішаному форматі офлайн та онлайн взяли понад 100 осіб, представники із різних регіонів України, а також Естонії та Польщі. Захід став змістовною платформою для фахового діалогу, обміну досвідом, практичними рекомендаціями та формування спільного бачення напрямів розвитку фармацевтичної освіти, науки та практики в сучасній системі охорони здоров'я України. Організаторами конференції виступили ІФНМУ, ГО «Вінницька обласна асоціація фармацевтів «Кум Део» та Донецький національний медичний університет. Партнер заходу — мережа аптек «Аптека Доброго Дня». «Щотижневик АПТЕКА» виступив інформаційним партнером.

Відкриття конференції задало натхненний і професійний тон заходу. З вітальним словом до учасників звернувся ректор ІФНМУ, доктор медичних наук, професор, заслужений лікар України **Роман Яцишин**. Фармацевтична галузь сьогодні стикається із багатьма викликами, серед яких не останню роль відіграє зменшення кількості вступників. Що може мотивувати молодь обрати спеціалізацію «Фармація»? Покликання, зацікавленість, бажання працювати у фармацевтичній сфері. Але чи надовго стане ентузіазму без гідної оплати, належних умов праці та перспектив кар'єрного зростання? Фармацевтична освіта в Україні знаходиться на етапі глибокої трансформації, спричиненої як глобальними тенденціями в галузі охорони здоров'я, так і внутрішніми викликами, зокрема війною, цифровізацією, реформами вищої освіти та потребою адаптації до європейських стандартів.

Учасників конференції також привітала **Олександра Бойчук**, директорка Департаменту охорони здоров'я Івано-Франківської обласної державної адміністрації (ОДА). У своєму виступі вона підкреслила необхідність консолідації фахової спільноти.

З інформативним і структурованим виступом звернулася **Лариса Просяник**, голова правління громадської організації «Вінницька обласна асоціація фармацевтів «Кум Део», заслужена працівниця фармацевтичної України. Фармацевтична галузь в Україні стикається з багатьма викликами, серед яких падіння престижу професії фармацевта, турбулентність фармацевтичного законодавства, безконтрольне відкриття нових аптек, необхідність формування ефективного фармацевтичного самоврядування, нове законодавство щодо безперервного професійного розвитку (БПР) та багато інших питань, які гідні обговорення та пошуку конкретних пропозицій щодо їх вирішення. Сьогодні на фармацевтичній варті здоров'я українців залишаються більше 18 тис. аптек, десятки тисяч фармацевтів та асистентів фармацевта. Однак більше 2 тис. аптек було втрачено з початку повномасштабного вторгнення. Багато висококваліфікованих фахівців виїхали за кордон. З огляду на це необхідно концентрувати зусилля на поліпшенні підготовки фармацевтичних кадрів і піднятті престижу професії.

Надія Шпур, начальниця Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками в Івано-Франківській обл., наголосила на тому, що фармацевти разом із лікарями безпосередньо впливають на збереження та зміцнення здоров'я людей. Ця відповідальність потребує високого професіоналізму, дотримання етичних стандартів та постійного фахового зростання — і саме цьому потрібно навчати ще зі студентських років. Критично важливим питанням є доступність аптечних послуг для громадян, адже є населені пункти, де аптек немає зовсім, і частина реформ, які відбуваються у фармацевтичному секторі, покликана розв'язати цю проблему (наприклад мобільні аптеки).

«Успіх розвитку компанії — це насамперед заслуга людей, які щодня виконують рутину, але надзвичайно важливу роботу», — зауважила **Ірина Кузьминець**, директорка з продажів мережі «Аптека Доброго Дня». Важливим викликом для робо-

тодавців сьогодні є міграція працездатного населення за кордон, що призвело до дефіциту кадрів, а також підвищення вимог до персоналу. Сучасний фармацевт має бути не лише професійно підготовленим, а й стресостійким, адаптивним, здатним швидко навчатися і ухвалювати рішення в кризових ситуаціях. Зростає також потреба в психологічній підтримці працівників.

Після вітального слова відбулося урочисте вручення подяк учасникам, науковцям та партнерам, які зробили значний внесок у розвиток фармацевтичної освіти, науки та практики, а також у підготовку та проведення конференції.

Роботу пленарних засідань конференції модерували завідувач кафедри фармацевтичного управління, технології ліків та фармакогнозії ІФНМУ, доктор фармацевтичних наук, професор **Андрій Грицик** та кандидатка фармацевтичних наук, доцентка **Анна Сініченко**.

ФАРМАЦЕВТИЧНА БЕЗПЕКА

Зважаючи на сучасні виклики, зокрема російську агресію, геополітичну нестабільність, пандемії, економічні турбулентності, постає необхідність у новій парадигмі сталого розвитку фармацевтичної галузі — фармацевтичній безпеці. Про це повідомив **Богдан Громош**, доктор фармацевтичних наук, професор, завідувач кафедри організації і економіки фармацевтичної ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького». Йдеться про такий рівень функціонування фармацевтичної системи, який гарантує рівний і своєчасний доступ населення до якісної фармацевтичної допомоги та забезпечує стійкість фармацевтичної системи до різноманітних загроз. До ключових елементів фармацевтичної безпеки належать, зокрема, фармацевтичне забезпечення в умовах надзвичайних ситуацій, інтеграція концепцій сучасної фармацевтичної за допомогою конкретних програм, забезпечення стійкості фармацевтичної системи на підставі оперативного моніторингу викликів і загроз, мінімізація ризиків, пов'язаних з імпортозалежністю (насамперед у частині активних фармацевтичних інгредієнтів — АФІ), проведення інформаційно-просвітницької роботи серед населення з питань фармацевтичної безпеки.

КЛІНІЧНИЙ ФАРМАЦЕВТ

На актуальності розвитку напряму клінічної фармацевтичної галузі в умовах зростаючої потреби в раціональному застосуванні лікарських засобів наголосила **Ірина Купновицька**, докторка медичних наук, професорка, завідувачка кафедри клінічної фармакології та клінічної фармацевтичної ІФНМУ. Доповідачка зауважила, що в закладах охорони здоров'я України наразі практично відсутні лікарі, які здійснюють менеджмент взаємодії лікарських засобів. У закладах охорони здоров'я на створених у відділах інфекційного контролю штатних посадах «клінічний фармацевт» часто працюють або фармацевти зі спеціальністю «Фармація», або ці посади взагалі не обіймані, а обов'язки покладені на лікарів або медичних сестер. Водночас лише клінічний фармацевт повною мірою володіє необхідними знаннями та компетенціями.

ФАРМАЦЕВТИЧНА НАУКА В ДІЇ

Світлана Марчишин, докторка медичних наук, професорка, завідувачка кафедри фармакогнозії з медичною ботанікою Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України, заслужена діячка науки і техніки України, представила результати дослідження щодо виявлення та визначення кількісного вмісту біологічно активних речовин у плодах, суцвіттях, коренях і листках магонії падуболистої. У плодах цієї рослини виявлено шавлеву, малонову, леулінову, малеїнову, бурштинову, яблучну, б-кетоглутарову, цисаконітову, лимонну та ізолимонну кислоти. Найбільше у плодах виявлено яблучної кислоти, вміст якої становив 17 245,72 мг/г. У досліджуваній сировині ідентифіковано та визначено кількісний вміст індивідуальних гідроксикоричних кислот і флавоноїдів. У листках і суцвіттях ідентифіковано хлорогенову, кавову, сирінгову, р-кумарову, транс-ферулову, синапову, транс-цинамову, хінну, гідроксифенілацетатну кислоти. Домінантною кислотою у листках, суцвіттях і коренях була хлорогенова.

Олег Шпичак, доктор фармацевтичних наук, професор кафедри фармацевтичної технології та забезпечення якості ліків Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармацевтичної Національного фармацевтичного університету (ІПКСФ НФаУ), представив результати проведеної роботи з розробки монографій «Віск жовтий» (cera flava) та «Віск білий» (cera alba) до Державної Фармакопеї України (ДФУ). За результатами експерименту, що проводився у 2018–2019 рр. в умовах Державного підприємства «Український науковий Фармакопейний центр якості лікарських засобів» з метою визначення можливості гармонізації вимог національної законодавчої бази з Європейською Фармакопеєю (ЄФ), вченими розроблено та введено до ДФУ 2.4, 2020 р. 2 монографії — «Віск жовтий» (cera flava) та «Віск білий» (cera alba), які містять такі показники контролю якості.

Наталія Гудзь, докторка фармацевтичних наук, професорка, Університет Ополь (Польща), Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького (Україна), представила результати дослідження, пов'язані зі стандартизацією лікарських засобів, зокрема виготовлених з настойки прополісу.

РИНОК ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Олег Добранчук, заступник директора з продажів та підтримки клієнтів Proxima Research, представив аналітичний огляд фармацевтичного ринку України. Ринок роздрібного споживання лікарських засобів продовжує відновлення після катастрофічного падіння на тлі повномасштабної війни. За перші 4 міс 2025 р. зафіксовано приріст на 20,6% у грошовому вираженні.

Однією з найбільш обговорюваних тем залишаються ціни на лікарські засоби. У суспільстві є поширене уявлення, що в Україні ліки дорожчі, ніж у країнах ЄС. Проте результати дослідження Proxima Research, яке охопило 20 найпопулярніших препаратів, що реалізуються в Україні, і в ЄС, свідчать про зворотне. Поза межами програми реімбурсації у 85% випадків ціни в Україні нижчі. Середньозважена вартість упаковки відповідних препаратів у нашій країні на 30% нижча, ніж у ЄС.

Чи зростають ціни на лікарські засоби в Україні? Безумовно. Але вони зростають і в інших категоріях товарів. Згідно з даними Державної служби статистики України, інфляція в категорії фармацевтичної продукції, медичних товарів та обладнання в березні 2025 р. порівняно з аналогічним періодом попереднього року становила 16,3%. Для порівняння: електроенергія подорожчала на 63,6%, масло — на 31,9%, хліб — на 21,5%.

У відповідь на суспільний запит щодо доступності лікування цьогоріч ініційовано заходи зі зниження цін на найпопулярніші позиції. 19 лютого Міністерство охорони здоров'я (МОЗ) України оприлюднило перелік лікарських засобів, на які необхідно знизити ціни (перелік 1 — 101 позиція), а 25 лютого — ще один перелік (перелік 2 — 202 позиції). На виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України планувалося знизити ціни на 30%. Загальний вплив на ринок від ініціативи зниження цін на лікарські засоби з обох переліків за результатами квітня 2025 р. становить близько 2%.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

Тетяна Артюх, кандидатка фармацевтичних наук, доцентка, заступниця директора закладу післядипломної освіти ІПКСФ НФаУ, поділилася досвідом реалізації компетентісного підходу в системі післядипломної фармацевтичної освіти з використанням системи управління навчанням Moodle. Компетентісний підхід — це підхід до викладання та навчання з орієнтацією на чітко окреслені компетентності, які набуваються в процесі навчання. Актуальність компетентностей в освітній програмі визначається стейкхолдерами. Використання інтерактивних освітніх платформ, таких як Moodle, дають можливість організувати активне залучення студентів до навчання.

КАДРОВІ ПРОБЛЕМИ

Наталія Ткаченко, кандидатка фармацевтичних наук, професорка, завідувачка кафедри управління та економіки фармацевтичного підприємства державного медико-фармацевтичного університету, представила результати дослідження проблемних питань кадрового потенціалу в аптечному сегменті України. За результатами онлайн-опитування працівників аптек встановлено, що 77% респондентів мають відповідну фармацевтичну освіту або є студентами, решта ж не має відношення до фармацевтичної або медицини. Працівники аптечних закладів мають підвищене робоче навантаження: половина опитаних працює ≥ 52 год/тиж. Більше половини респондентів замислювалися над тим, щоб залишити професію. До факторів, які спонукають фармацевта шукати нові сфери діяльності, належать емоційне вигорання, низька заробітна плата, підвищене навантаження, знецінення фармацевта як професіонала керівництвом тощо.

ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛАХ

Поради стосовно того, на що варто звертати увагу науковцям при виборі журналу для публікації в міжнародному просторі, надав **Айн Раал** (Ain Raal), доктор фармацевтичних наук, професор кафедри фармакогнозії Тартуського університету (Естонія). Престижними базами даних рецензованої літератури, у тому числі наукових журналів, є Scopus та Web of Science. Можна використовувати одну з них або обидві. Варто врахувати імпакт-фактор (ІФ) — це міра частоти, з якою цитуються нещодавні статті (за 2 роки), опубліковані в журналі. Ще одним показником, який використовується для оцінки рейтингу наукових журналів, є квартиль. Найпрестижніші журнали, які мають найвищий рівень впливу та цитування у своїй науковій галузі, належать до першого квартилю (Q1).

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ В УНІВЕРСИТЕТІ

Василь Капечук, начальник відділу Європейської кредитно-трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС) та моніторингу якості освіти, кандидат медичних наук, доцент кафедри офтальмології ІФНМУ, розповів про впровадження та розвиток системи управління якістю в університеті. У 2017 р. ІФНМУ отримав сертифікат на систему управління якістю ISO 9001:2015, повторно у 2020 і 2023 р. успішно пройшов верифікаційні аудити. Одним із пріоритетних принципів функціонування внутрішньої системи забезпечення якості є принцип гнучкості та адаптивності, що передбачає можливість динамічних і своєчасних змін навчально-методичної бази, технологій навчання відповідно до потреб сучасного ринку праці, а також адаптації до вимог учасників освітнього процесу.

І ЧУЖОМУ НАУЧАЙТЕСЬ, Й СВОГО НЕ ЦУРАЙТЕСЬ (Т. ШЕВЧЕНКО)

Ольга Заліська, докторка фармацевтичних наук, професорка, завідувачка кафедри організації і економіки фармацевтичної технології ліків та фармакоекономіки Факультету післядиплом-

ної освіти (ФПДО) Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького МОЗ України, засновниця Українського центру Міжнародного товариства фармакоекономічних досліджень (International Society for Pharmacoconomics and Outcomes research — ISPOR), акцентувала увагу на тривожній тенденції — за останні 20 років в Україні припинили діяльність багато історичних аптек, цінні пам'ятки фармацевтичної науки. Доповідачка закликала зберегти традиції і власні надбання, а разом з тим переймати позитивний досвід зарубіжних колег. Вона навести приклади успішного міжнародного співробітництва, які дозволили запровадити в Україні такі ініціативи, як реімбурсація та оцінка медичних технологій. О. Заліська також зауважила, що великі аптечні мережі часто не мають аптек, які б займалися екстемпоральним виготовленням препаратів. Щоб змінити цю ситуацію, необхідно ухвалювати відповідні регуляторні та управлінські рішення.

ЕКСТЕМПОРАЛЬНЕ ВИГОТОВЛЕННЯ

У виробничих аптеках Європи, Канади тощо, окрім ступки і товкача, для виготовлення суспензійних мазей використовують мазеві плитки. Мазі на плитці готують металевим шпателем. Результати порівняння технології виготовлення суспензійної мазі традиційним методом і з використанням мазевої плитки представила **Мар'яна Федоровська**, докторка фармацевтичних наук, професорка, завідувачка кафедри фармацевтичних наук, фармакології Волинського національного університету імені Лесі Українки. Встановлено, що кожен метод має свої переваги і недоліки. Мазева плитка — скорочений час приготування, відсутність стадії нагрівання і плавлення мазевої основи, традиційний метод — дозволяє отримати вищу однорідність розподілу і швидкість вивільнення АФІ з основи.

3D-ДРУК

Олег Кошовий, доктор фармацевтичних наук, професор, запрошений професор, Тартуський університет (Естонія), поділився результатами щодо 3D-друку сполук рослинного походження та екстрактів з використанням поліетилен-оксидного гелю. Рекомендовано універсальний склад гелю для друку: 1 г рослинної субстанції, 0,5 г твіну 80, 1,2 г поліетилен оксиду та 10 мл води.

БПР У ДЕЦ

Валерія Єфремова, провідна фахівчиня Агенції методологічної та науково-практичної роботи Державного експертного центру (ДЕЦ) МОЗ України, окреслила основні напрями роботи агенції, яка з грудня 2022 р. координує проведення семінарів, конференцій і форумів. За роки існування організовано понад 200 внутрішніх навчань та 100 зовнішніх семінарів (включно із семінарами для БПР). Загалом у навчальних семінарах взяли участь близько 2 тис. учасників. До найпопулярніших тем належать: особливості проведення клінічних досліджень лікарських засобів в Україні, доказові дані їхньої клінічної ефективності та критична оцінка препаратів при проведенні оцінки медичних технологій та ін. ДЕЦ має статус провайдера БПР і пропонує широкий спектр навчальних заходів за напрямками своєї діяльності.

РОЛЬ ФАРМАЦЕВТА У ПРИХИЛЬНОСТІ ДО ЛІКУВАННЯ

«Зміни у фармацевтичній практиці на глобальному рівні передбачають переорієнтацію фармацевтичних послуг із фармацевтичного забезпечення на надання фармацевтичної допомоги з розширенням ролей і функцій фармацевтичної практики», — зауважила **Наталія Білоусова**, кандидатка педагогічних

наук, клінічна фармацевтка, докторантка кафедри кардіології Національного університету охорони здоров'я України ім. П.Л. Шупика. Ішемічна хвороба серця (ІХС) — одна з основних причин передчасної смертності в Україні, особливо важливою є реабілітація після гострого коронарного синдрому (ГКС). Проблема є низька прихильність пацієнтів до лікування. У дослідженні виявлено, що пацієнти, які після консультації лікаря отримали додаткову консультацію фармацевта, мають у 22 рази більше шансів до прихильності до терапії.

ФАРМАЦЕВТИЧНА ДОПОМОГА ПАЦІЄНТАМ З ОРФАННИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ

Володимир Тутук, доктор філософії, голова ГО «Українське об'єднання хворих на фенілкетонурію «Особливі діти», окреслив проблемні питання забезпечення пацієнтів з орфаними захворюваннями та шляхи їх вирішення. До проблемних питань належать, зокрема, недостатня увага до цієї проблеми, відсутність національного плану або стратегії, дороговартісність лікування, затримка виходу на певні ринки. Для покращення ситуації необхідно підвищувати обізнаність медиків і пацієнтів, за можливості забезпечувати пацієнтів знеболювальними препаратами, відпрацювати чіткий маршрут пацієнта та алгоритм дій лікарів, забезпечити швидке діагностування та призначення ліків, відшкодувати до 80% вартості препаратів і спеціального харчування.

РАННЯ ДІАГНОСТИКА

Ірина Федяк, деканеса фармацевтичного факультету, кандидатка фармацевтичних наук, доцентка кафедри судової медицини, медичного та фармацевтичного права ІФНМУ, зауважила, що друге місце серед причин смертності в Україні після хвороб системи кровообігу посідають онкологічні захворювання. Попри прогрес у доступі до лікування, бракує державного фінансування новітніх методів, зокрема імунотерапії. Відмічається нерівномірність у доступі до діагностики та лікування, за якою жителі великих міст мають кращий доступ до діагностики і лікування. Рішенням може стати розширення переліку ліків, що закуповуються централізовано, забезпечення єдиного електронного реєстру доступності лікарських засобів, посилення контролю за ефективністю розподілу препаратів, впровадження державно-приватних механізмів фінансування інноваційних методів лікування.

АПТЕКА В США

Про професію фармацевта в США розповіла **Христина Крамська**, сертифікована менеджерка з управління аптечним бізнесом і роздрібною торгівлею у Walgreens, фармацевтка. Аптеки в США інтегровані в систему охорони здоров'я, працюють із лікарями та страховими компаніями. Поширеною моделлю є «аптека + магазин», де під одним дахом поєднуються фармацевтичний підрозділ та роздрібний торговельний зал. Фармацевт відповідає за верифікацію рецептів, вакцинацію та контакт з лікарями. Фармацевт-технік здійснює обробку рецептів, страховок, прийом і замовлення ліків, відпуск під наглядом. За весь аптечний підрозділ відповідає менеджер аптеки. Також в аптеці може працювати інтерн (під наглядом фармацевта) та додатковий фармацевт на зміні.

УПОВНОВАЖЕНА ОСОБА

Андрій Зелінський, заступник голови правління з правових питань ГО «Вінницька обласна асоціація фармацевтів «КУМ ДЕО», у своєму виступі зосередився на правовому статусі уповноваженої особи аптечного закладу в Україні. Ця інституція виникла як механізм вхідного контролю якості лікарських засобів на останньому етапі перед тим, як ліки потрапляють до пацієнта. Однак наразі її доцільність викликає питання. Уповноважена особа — це не конкретна посада, а комплекс обов'язків, що, як правило, не оплачуються окремо. На практиці вхідний контроль якості в аптеках часто формальний, адже лікарські засоби вже проходять перевірку на етапі дистрибуції. З огляду на це виникає питання, чи є доцільним збереження інституту уповноваженої особи, чи слід ці функції передати завідувачу аптеки?

Програма конференції включала пленарні доповіді, постерну сесію та активне обговорення актуальних проблем фармацевтичної галузі. За її результатами ухвалено резолюцію, у рамках якої напрацьовано пропозиції за 3 напрямками — в освіті, науці та практиці.

Катерина Дмитрик